

IZVJEŠTAJ O JAVNOJ RASPRAVI O NACRTU STRATEGIJE RAZVOJA POLJOPRIVREDE I RURALNIH PODRUČJA ZA PERIOD 2014-2020

Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja je 20. oktobra 2014. godine dalo na Javnu raspravu Nacrt strategije razvoja poljoprivrede i ruralnih područja za period 2014-2020. Rasprava o Nacrtu strategije počela je objavljivanjem javnog poziva svim zainteresovanim stranama: građanima, stručnim i naučnim institucijama, Glavnom gradu, Prijestonici i opštinama, političkim strankama, sindikatima, NVO, medijima i drugim zainteresovanim organima i institucijama, organizacijama, udruženjima i pojedincima (zainteresovanoj javnosti), da se uključe u javnu raspravu i daju svoj doprinos u razmatranju Nacrta strategije. Javni poziv je objavljena internet stranici Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja (www.minpolj.gov.me), na portalu e-uprave i u dnevnom listu "Pobjeda".

Za vrijeme Javne rasprave, Nacrt strategije bio je dostupna internet stranici Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja (www.minpolj.gov.me). Javna rasprava je trajala do 20. novembra 2014. godine. Cjelokupna javnost, kako stručna tako i laička, mogla je u predviđenom periodu dostaviti komentare na adresu MPRR kao i na e-mail ana.cabarkapa@mpr.gov.me.

U okviru Javne rasprave, u cilju otvorene diskusije i aktivnog učešća zainteresovanih strana u procesu analize ovog strateškog dokumenta, Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja je organizovalo tri prezentacije koje su održane:

- 07. 11. 2014. godine u Bijelom Polju;
- 14. 11. 2014. godine u Baru;
- 18. 11. 2014. godine u Podgorici.

Kako bi učešće javnosti na prezentacijama bilo na većem nivou, MPRR je elektronskom poštom i telefonskim putem pozivalo poljoprivredne proizvođače da prisustvuju prezentacijama Nacrta strategije.

Na završnoj prezentaciji u Podgorici, uvodnu riječ je dao **prof. dr Petar Ivanović**, ministar poljoprivrede i ruralnog razvoja. On je ukazao da je osnovni problem crnogorske poljoprivrede nekonkurentnost i da se ovaj dokument bavi konkretnim mehanizmima koji treba da povećaju konkurentnost, sa ciljem da do 2020. godine što više poljoprivrednih proizvođača bude sposobno da se takmiči na domaćem i međunarodnom tržištu. Strategija predviđa i vezu sa drugim sektorima, posebno sa turizmom. Ministar je istakao da se dalje ne može ići bez investicija, navodeći već kreirane mogućnosti koje se odnose na IPARD-like program, drugu fazu ovog projekta o kojoj se već pregovara sa Evropskom komisijom; projekat IPARD čija će primjena početi od 2016. godine, ali i sredstava koja su obezbijeđena iz drugih izvora, kao što je kredit iz Abu Dabi fonda.

Kaj Mortensen, FAO¹ ekspert, koji je angažovan na izradi Strategije, upoznao je prisutne detaljnije sa strukturom Nacrta strategije, njenim ključnim elementima i predstavio mjere odabrane u cilju ostvarenja vizije razvoja crnogorske poljoprivrede. Mortensen je također ukazao na problem konkurentnosti, navodeći da su zarast konkurentnosti značajne mjere za povećanje investicija u poljoprivredu, orijentisanost ka proizvodima visokog kvaliteta i veće dodane vrijednosti, kao što su

¹ FAO - Organizacija za poljoprivredu i hranu Ujedinjenih nacija

brendiranje, geografske oznake i organska proizvodnja, te unapređenje organizacija proizvođača i prenosa znanja.

Nakon izlaganja, otvorena je diskusija u okviru koje su prisutni postavljali pitanja. Diskusija je uglavnom bila vezana za tekuće probleme poljoprivrednih proizvođača. Nije bilo konkretnih komentara na Nacrt strategije. Prezentaciji su prisustvovali poljoprivredni proizvođači, predstavnici naučnih institucija i drugi zainteresovani.

Kako je Strategija razvoja poljoprivrede i ruralnih područja pobudila veliku pažnju crnogorske javnosti, pojedine poslovne asocijacije su na svoju inicijativu organizovale okrugle stolove. Tako je u **Montenegro Business Alliance (MBA)**, 12. novembra 2014. godine, održana prezentacija Nacrta strategije razvoja poljoprivrede i ruralnih područja. Tokom diskusije je istaknuto da Strategija ima konstruktivan pristup i da je prepoznat značaj uvezanosti poljoprivrede i turizma. **Unija poslodavaca Crne Gore** je, na inicijativu svojih članova, organizovala okrugli sto na temu "*Nacrt strategije razvoja poljoprivrede i ruralnih područja*". Na tekst Strategije, učesnici okruglog stola su iznijeli sugestije i primjedbe koje su date u nastavku, zajedno sa ostalim komentarima pristiglim tokom procesa javna rasprave.

Slijedi pregled pristiglih primjedbi i sugestija te komentar obrađivača u odnosu na iste. Radi rasterećenja dokumenta, iz pregleda su izostavljene sugestije tehničke prirode za koje je jasno da je u pitanju pogreška nastala usljed prevoda (s obzirom na proces usaglašavanja sa EU, prva verzija Nacrta pripremljena je na engleskom jeziku, da bi naknadno bila prevedena na crnogorski jezik), ili formatiranja teksta.

Pregled primjedbi, sugestija i komentara obrađivača

Pitanje/komentar: Vesna Maraš, rukovodilac odjeljenja za ekonomske poslove i razvoj, gradska opština Golubovci, Glavni Grad Podgorica

1. *Na strani 42 obrađen je uzgoj svinja. Mišljenja smo da ovu vrstu proizvodnje, u narednom periodu, treba podržati od strane Ministarstva, kako bi se kompenzovali visoki troškovi uzgoja usljed nedostatka domaće proizvodnje koncentrovane stočne hrane. Kako je "njeguški pršut" prepoznat kao značajan domaći proizvod (koji se i izvozi), potrebno je zaokružiti proces od proizvodnje do sušenja. Sada se za proizvodnju pršuta koristi uglavnom uvozno svinjsko meso.*

Komentar obrađivača: Crna Gora se tokom skrininga za koje su materijale pripremali članovi RG 11, obavezala da neće uvoditi mjere koje su u suprotnosti sa ZPP, što se u ovom slučaju konkretno odnosi na uzgoj svinja.

2. *Savjetodavne službe treba osloboditi obaveze kontrole na terenu za mjere direktnih plaćanja i kadrovski ih ojačati. Njihova uloga treba bude savjetovanje poljoprivrednih proizvođača, uspostavljanje što neposrednijeg odnosa sa njima uz međusobno povjerenje, a sve u cilju bolje edukacije i pripreme proizvođača za ono što ih očekuje u narednom periodu. Kontrolu na terenu što prije prepustiti Direktoratu za IPARD plaćanja.*

Komentar obrađivača: Savjetodavne službe za sada vrše terensku kontrolu o ispunjenosti kriterijuma za mjere direktnih plaćanja i mjera ruralnog razvoja i o tome izvještavaju MPRR. U narednom periodu akcentat će biti na obukama zaposlenih u savjetodavnim službama u cilju pripreme za sprovođenje ZPP i pružanje usluga poljoprivrednim proizvođačima u pripremi

projekata za IPARD program, dok će kontrolu vršiti Direkcija za kontrolu na terenu u okviru Direktorata za IPARD plaćanja. Jedan od glavnih zadataka Savjetodavne službe u narednom periodu je edukacija poljoprivrednih proizvođača.

3. *Na strani 52, u drugom pasusu navodi se "Od 2016. godine, jedan od uslova za ostvarivanje prava na direktna plaćanja biće upis u registar poljoprivrednih gazdinstava". U prethodnom periodu, nekoliko puta je taj rok definisan za 2015. godinu.*

Komentar obrađivača: Prihvaćena sugestija.

Pitanje/komentar: Rajka Jovičević, sekretar - sekretarijat za finansije i ekonomski razvoj, Opština Tivat

4. *U prednostima SWOT analize trebalo bi dodati i prisutnost elitnog turizma u pojedinim primorskim lokacijama, kako bi se u dijelu nedostataka-slaba povezanost sa sektorom turizma, povećala povezanost sa turizmom. Posebno povezivanje sektora turizma sa poljoprivrednicima i to onih koji se bave seoskim turizmom u okviru svojih domaćinstava, ima veliku šansu za unapređenje poljoprivrede. U vezi sa svim navedenim predlažemo posebno poglavlje u dijelu Politika razvoja ruralnog turizma ili kroz investicije u fizički kapital na poljoprivrednim gazdinstvima, koje bi se odnosile na obnovu napuštenih domaćinstava u svrhu ruralnog turizma i poljoprivredne proizvodnje.*

Komentar obrađivača: Pod pojmom "turizam" u ovoj Strategiji podrazumijevaju se svi oblici ove djelatnosti. Nijesmo imali namjeru da izdvajamo samo jedan segment."Ruralni turizam" obrađen je u mjeri diverzifikacija ekonomskih aktivnosti u ruralnim područjima.

5. *U dijelu Strategije 2.2.3 Ruralna područja, dati jasniju definiciju ruralnog područja. Takođe, Strategija bi trebalo da obrađuje posebno razvoj i unapređenje pčelarstva u Crnoj Gori, s obzirom da ova grana poljoprivrede predstavlja potencijal poljoprivrede u Crnoj Gori, što je i dato u opisu stanja u strategiji. Komentar, u dijelu načina implementacije Strategije - sigurno će se efikasnije razrađivati i rješavati uz saradnju sa lokalnim samoupravama, kao i uz realizaciju lokalnih Strategija ruralnog razvoja, što se ne navodi u nacrtu nacionalne Strategije.*

Komentar obrađivača: U tekstu Nacrta su definisana ruralna područja. Pčelarstvo je razrađeno u akonom planu (AP).

Pitanje/komentar: Prof. dr Milan Marković, Biotehnički fakultet, Univerzitet Crne Gore

6. *Javna rasprava o nacrtu Strategije organizuje se od 20. oktobra do 20. novembra, uz očekivanje da Vlada usvoji Strategiju do kraja 2014. Prirodno bi bilo da stoji 2015-2020? Dokument koji je dat na javnu raspravu trebalo da sadrži tim koji je učestvovao u izradi.*

Komentar obrađivača: Sugestija prihvaćena. Strategija razvoja poljoprivrede i ruralnih područja će obuhvatiti period 2015-2020. Finalni predlog Strategije sadržiće i tim koji je radio na njenoj izradi.

7. U tekstu o institucionalnoj podršci, koja je u uvodu umjesto u drugom poglavlju, ne pominju se terenska veterinarska služba, srednje poljoprivredne škole, Privredna komora CG i brojne druge institucije.

Komentar obrađivača: Sugestija prihvaćena, uz napomenu da je akcenat na službama u okviru državne javne uprave, s obzirom da su one predmet jačanja kapaciteta kako se to predviđa Akcionim planom.

8. U prikazu budžetske podrške izostala je analiza ostvarenja plana finansijske podrške koji je bio detaljno razrađen u Nacionalnom programu proizvodnje hrane i razvoja ruralnih područja iz 2008., dokumentu za koji se u uvodu kaže da je bio jedno od polazišta za izradu nacrtu Strategije.

Komentar obrađivača: Analiza ostvarenja plana finansijske podrške koji je sadržan u Nacionalnom programu proizvodnje hrane i razvoja ruralnih područja iz 2008. godine ukazala je na tadašnje nerealno planiranje, s obzirom da je stepen ostvarenja izuzetno nizak. Imajući to u vidu, obrađivač se u izradi Nacrta Strategije 2015-2020 fokusirao da ambiciozno ali prije svega realno, planira izdvajanja iz nacionalnog budžeta. U suprotnom, Nacrt Strategije postaje "lista želja" za koje se unaprijed zna da ne mogu biti realizovane.

9. U tekstu o biodiverzitetu (str. 22) ne pominju se genetički resursi u poljoprivredi.

Komentar obrađivača: Sugestija prihvaćena, u tekstu je detaljnije obrađen dio koje se odnosi na agrobiodiverzitet.

10. Na strani 29 daju se tabelarni prikazi (tab. 8, 9,) s podacima za 5 ili 6 godina, a prate ih neprecizni komentari koji se uglavnom odnose na period od 10 godina. U tabeli 14 (str. 37) dati su nepotpuni i neprecizni podaci o broju stoke, te prirastu žive mjere i proizvodnji, jednom se podaci iskazuju u tonama drugi put u hiljadama tona i sl. U tekstu o govedarstvu, pojedinačno najvažnijem sektoru stočarstva pa i poljoprivrede u cjelini (str. 38 i 39), izrečeno je toliko nelogičnosti i netačnosti da bi njihovo navođenje uzelo puno prostora. Evo samo nekoliko primjera: "Domaća proizvodnja potrošnje svježeg mesa je daleko ispod tržišne tražnje sa stopom samodovoljnosti od oko 36%". Ukoliko se ovdje misli na ukupnu proizvodnju svih vrsta mesa, onda je ovo podatak iz prethodne sektorske studije, objašnjenje je dato u sljedećem komentaru

Komentar obrađivača: Sugestija prihvaćena.

U tekstu koji se odnosi na govedarstvopiše se o crnogorskoj industriji mesnih prerađevina i o tradicionalnoj proizvodnji pršute od svinjskog mesa. Ovdje stoji i sljedeće: "Veliki dio ukupne proizvodnje mesa u Crnoj Gori dobija se od preživara: goveđe meso (6.790 tona ili 40%), meso od sitnih preživara, ovaca i koza (3.030 tona ili 24%). Ostatok je svinjsko meso (3.170 tona ili 18,5%) i živina (3.030 tona ili 17,7%). Ukupna proizvodnja mesa iznosi oko 17,110 tona godišnje, i pokriva 40% od ukupne potrošnje u Crnoj Gori." Podaci o proizvodnji mesa po vrstama identičnisu onima iz Sektorske analize iz 2010. godine. (Lako je na bazi učešća od 24% u ukupnoj količini uočiti da je kod mesa ovaca i kozadošlo do greške u kucanju i umjesto 4120 t stoji 3030 t). Kako je nemoguće da proizvodnja mesa svih vrsta stoke i živine tokom nekoliko godina ostane na potpuno istom nivou, jer je došlo do evidentnih promjena u broju stoke i

živine (tab. 14 na str.37), ovo govori da su podaci doslovno preuzeti iz prethodne sektorske analize. U koje je svrhe onda rađena nova sektorska analiza?

Komentar obrađivača: Sugestija prihvaćena, podaci su korigovani.

11. U prikazu postojećeg stanja potpuno je izostalo poglavlje o prerađivačkoj industriji, nabavci inputa, stanju opreme i mehanizacije u poljoprivredi. Veoma je šturo prikazana spoljna trgovina polj. proizvodima, nema strukture uvoza i izvoza po glavama carinske tarife i po glavnim spoljnotrgovinskim partnerima, ništa nije dato o spoljnotrgovinskoj zaštiti. Nema analize konkurentnosti, projekcija razvoja po sektorima, stepena samodovoljnosti, pitanja cijena i dr., a naglašava se da je urađeno više sektorskih analiza. Šta je bila svrha izrade sektorskih studija, ako se njihovi rezultati ne mogu uočiti u ovom tekstu? Ništa se ne govori o drugim politikama na nivou države koje imaju uticaj na razvoj poljoprivrede i ruralnih sredina (školstvo, socijalna politika, zdravstvo, politika regionalnog razvoja i dr.). U poglavlju - Analiza trenutnog stanja u poljoprivredi i ruralnim područjima ponuđeni tekst ne pruža pravu i potpunu sliku o poljoprivredi i ruralnom razvoju.

Komentar obrađivača: Sugestija djelimično prihvaćena, ispravljen tekst u skladu sa sugestijama dobijenim tokom sastanka RG za poglavlje 11.

12. Na početku poglavlja Opis strategije i vizija daje se vizija razvoja poljoprivrede i ruralnih područja, a potpuno su izostali ciljevi (koji su samo pomenuti u uvodnom dijelu Strategije). Potrebno je obrazložiti ciljeve razvoja poljoprivrede i ruralnih područja i razraditi ih kroz prioritete, a potom predložene mjere u okviru pojedinih prioriteta.

Komentar obrađivača: U drugom dijelu dokumenta, nakon javne rasprave i sugestija EK izmjenjena su poglavlja i jasno su definisani ciljevi i prioriteti. Mjere se planiraju na godišnjem nivou, Agrobudžetom za nacionalnu podršku dok su mjere ruralnog razvoja detaljno razrađene u IPARD programu.

13. U potpoglavlju "Ciljevi i principi usklađivanja poljoprivredne politike i politike razvoja ruralnih područja", znatan je prostor, potpuno nepotrebno, posvećen definicijama proizvoda standardnog kvaliteta i visokokvalitetnim proizvodima. Na samom kraju ovog potpoglavlja stoji: "Sprovođenje mjera politike... biće realizovano kroz sljedeće faze: Sprovođenje mjera politike u kratkom roku (2014 – 2016)... Sprovođenje mjera politike u srednjem roku (2017 - 2020)..."

Komentar obrađivača: Sugestija prihvaćena. Ispravljen tekst u skladu sa sugestijama dobijenim tokom sastanka RG za poglavlje 11.

14. U tekstu o zakonodavnom okviru (str. 50 i početak str. 51) daje se načelna priča u kojoj se čak ne pominje nekoliko ključnih regulativa ili uredbi EU koje se odnose na CAP 2014-2020 (Regulativa 1307/2013 o direktnim plaćanjima, Regulativa 1305/2013 o podršci ruralnom razvoju i Regulativa 1308/2013 o zajedničkoj organizaciji tržišta poljoprivrednih proizvoda). Na samom kraju ovog potpoglavlja kaže se: "Više detalja o usaglašavanju nacionalnog zakonodavstva za pravnom tekovinom EU dato je u nastavku". Međutim, u nastavku nacrtu Strategije nema detalja, što se može zaključiti i iz teksta koji slijedi. Budući da su u novom CAP-u direktna plaćanja daleko najvažniji vid podrške poljoprivredi (preko 70% ukupnih izdvajanja), ovom poglavlju je trebalo posvetiti posebnu pažnju. Međutim, ono je daleko najlošiji dio ovog

dokumenta, jer je zaista teško naći tekst dužine manje od 2 stranice s toliko nepreciznosti i nejasnoća! Od prve rečenice –"Glavni izazov Crne Gore u vezi ove politike je započinjanje procesa približavanja ZPP-u, a naročito kada je u pitanju prilagođavanje osnovne šeme plaćanja u EU i vezanih plaćanja", pa do dvije posljednje: "Pored toga, novi uslovi za uvođenje drugih oblika ratarske proizvodnje (uzgoj voća, vinogradarstvo) biće uključeni u šemu direktnih plaćanja. Potpuno uvođenje sistema direktnih plaćanja (nezavisno od proizvodnje) odvijaće se postepeno do datuma pristupanja". Prikaz direktnih plaćanja u EU28 je nejasan i nepotpun (treba uporediti ovaj tekst sa objašnjenjem direktnih plaćanja na sajtu Ministarstva poljoprivrede Hrvatske). Čak se mjere koje se primjenjuju u Crnoj Gori ne navode tačno (šesti pasus na str. 51). Iz rečenice "Do trenutka pristupanja, Crna Gora će nastaviti sa plaćanjima po grlu stoke i po površini za ratarsku proizvodnju, ali će se kriterijumi o minimalnoj površini i pitanjima životne sredine postepeno uvoditi kako bi se poljoprivrednici pripremili za Osnovnu šemu plaćanja, koja je na snazi u EU" može se jedino zaključiti da se nastavljaju dvije postojeće mjere: Direktna podrška stočarskoj proizvodnji i Direktna podrška ratarskoj proizvodnji. Crna Gora u sistemu direktnih plaćanja ima samo oko 4000 ha ili 2% od ukupno 221.000 ha polj. površina koje se, prema Popisu polj. iz 2010, redovno koriste. To čak nije ni 1% ukupnih polj. površina (515.717 ha iz tab. 5 ovog nacrtu)! Strategija uopšte ne razrađuje plan kako da se proširi obuhvat sa ovih simboličnih 4.000 ha barem na 221.000 ha!? Direktna plaćanja po ha su glavni vid direktne podrške poljoprivredi u članicama EU. Tako na primjer, Malta za 11.000 ha polj. površina (20 puta manje nego u CG) koje se koriste ima 5 mil. eura direktnih plaćanja, Kipar za 116.000 ha (gotovo dvostruko manje od CG) ima 50 mil. eura, Slovenija za 458.000 ha ima 135 mil. eura, a Hrvatska za 1,3 mil. ha ima na raspolaganju čak 373 mil. eura za direktna plaćanja! Ako će se nastaviti primjenjivati samo dvije mjere direktne podrške, kako stoji u ovom nacrtu, šta je sa ostalim mjerama koje se primjenjuju u CG? Sada su među mjerama direktne podrške najveća izdvajanja za mlijeko koje se isporučuje mljekarama, a budući da ova podrška nije u skladu sa CAP-om, vezana je za proizvod (coupled payment), nužno je njeno prilagođavanje. Kada i kako, o tome ni riječi? Koji će vid podrške CG zadržati kao proizvodno vezana plaćanja, budući da sadašnja podrška gajenju preživara (goveda, ovaca i koza) učestvuje sa više od 40% u direktnim plaćanjima, a u EU je maksimum 13%? Kako objasniti činjenicu da se CG sve više udaljava od EU modela direktne podrške? Naime, dok se u EU uvodi sve više ograničenja za velike proizvođače kod nas se primjenjuje potpuno obrnut sistem. Evo samo jednog primjera. U sadašnjem sistemu podrške, koji se, prema nacrtu Strategije, ne planira mijenjati, za stado od 60 ovaca ukupna premija je 160 eura ili samo 2,7 eura po grlu (zbog nerazumno postavljenog minimuma od 40 grla na koja se ne dobija premija) dok će vlasnik koji ima 240 ovaca dobiti 6,7 eura po grlu, ili 2,5 puta više po grlu. To je potpuno suprotno EU modelu koji kroz više mjera favorizuje manje proizvođače. Ništa se konkretno u Strategiji ne najavljuje da bi se ove anomalije otklanjale. Zašto se pripremati samo za Osnovnu šemu plaćanja, posebno ako se ima u vidu da su tzv. zelena plaćanja obavezna u EU (čak 30% direktnih plaćanja) i ona se dodaju na osnovna? Crnogorskoj poljoprivredi ovakva plaćanja veoma pogoduju, jer i sada u ogromnom procentu ispunjava uslove za taj vid podrške!

Komentar obrađivača: Dokument je korigovan i opisane su mjere direktnih plaćanja u pretpristupnom periodu. Detaljan proces prilagođavanja opisan je u Akcionom planu. Poređenje budžeta zemalja članica i Crne Gore nije relevantno.

15. U tekstu koji se odnosi na Integrisani sistem upravljanja i kontrole (IACS/LPIS), stoji da će postupak uspostavljanja IACS-a biti definisan Akcionim planom. Ovaj dokument uopšte ne sadrži akcioni plan sa mjerama, njihovim detaljnim opisom, nosiocima i rokovima za realizaciju!?

Komentar obrađivača: Strategija sadrži Akcioni plan, koji će služiti kao osnova za prenošenje, implementaciju i sprovođenje pravne tekovine EU. Članovima RG proslijeđen je nacrt AP na komentare i pozvani su da se aktivno uključe u izradu istog. Do organizovanja Javne rasprave AP nije bio završen jer se čekalo na ekspertsku podršku preko TAIEX-a. Finalni dokument sadrži Strategiju i Akcioni plan.

16. *U potpoglavlju koje se odnosi na organizaciju tržišta, neprecizno naslovljeno Tržišne mjere (CMO), daje se načelna priča, a uopšte se ne pominju tržišni standardi (klasifikacija trupova goveda, jagnjadi i svinja, standardi vezani za jaja i živinsko meso, mlijeko i druge proizvode). Međutim, bez ikakvog se obrazloženja najavljuje da će najkasnije do 2016. biti ukinuta podrška otkupu jagnjadi - jedina preostala intervencija kojom se podržava i olakšava pristup tržištu za proizvodnju koja se odvija u najmanje povoljnim uslovima, tj. udaljenim seoskim i uglavnom planinskim područjima Crne Gore. Zašto se Crna Gora odriče baš svih intervencija na tržištu, najavljujući ukidanje i posljednje mjere (za otkup tržišnih viškova jagnjadi) a ne uvodi ni jednu od brojnih koje se primjenjuju u EU (privatno i javno skladištenje, program mlijeko za škole, voće i povrće za škole, podrška proizvodnji stonih maslina i maslinovog ulja, podrška vinogradarstvu, podrška za najsiromašnije kategorije stanovništva i sl.? Šta je sa programom podrške pčelarstvu, budući da se brojne aktivnosti (tehnička pomoć pčelarima i njihovim organizacijama, suzbijanje bolesti, podrška za analizu pčelarskih proizvoda, obnova pčelinjeg fonda i sl.) mogu podržavati iz sredstava CAP-a. O tome ni riječi u Strategiji?*

Komentar obrađivača: Navedeno ne treba da stoji u Strategiji jer je opisano je u Akcionom planu. Na sastanku RG jasno je naglašeno da će se Akcioni plan dostaviti svim članovima ali profesor Marković izostavlja to u svojim komentarima.

17. *Dodatno obrazložiti i prikazati korake koji će biti preduzeti za usklađivanje u oblasti organske poljoprivrede i politike kvaliteta.*

Komentar obrađivača: Detaljan plan harmonizacije sa zakonodavstvom EU naveden je u Akcionom planu.

18. *Potrebno je predstaviti osnovna načela nove politike ruralnog razvoja u EU 28 za period 2014-2020. Pozitivno je što su prioriteti politike razvoja ruralnih područja CG, iako se to ovdje ne kaže, podudarni sa pet prioriteta politike ruralnog razvoja EU28. Međutim, nova EU politika sadrži i šesti prioritet - Prenos znanja i inovacija, koji je po redoslijedu na prvom mjestu, ali se on ne obrađuje u ovom nacrtu.*

Komentar obrađivača: U drugom dijelu dokumenta, nakon javne rasprave i sugestija EK izmjenjena su poglavlja i jasno su definisani ciljevi i prioriteti u skladu sa ZPP. Mjere se planiraju na godišnjem nivou, Agrobudžetom za nacionalnu podršku dok su mjere ruralnog razvoja detaljno razrađene u IPARD programu.

19. *Na str. 57 se daju tri specifična cilja i, između ostalog, navodi i sljedeće: "Kako bi se ostvarili navedeni ciljevi, odabran je skup mjera koje podržavaju svaki od odabranih ciljeva." Kriterijumima za izbor mjera ruralnog razvoja ni riječi. U nacrtu se čak predlaže manji broj mjera (12) nego što ih je bilo u Nacionalnom programu (17)! Pri tome, neke od predloženih mjera ili nisu razrađene (lider mjera) ili im je obuhvat nedovoljan (podrška prerađivačkoj industriji, genetički resursi, infrastruktura). S druge strane, nova EU politika više ne razvrstava mjere po tzv. osovinama (uz obavezujuću visinu podrške za svaku od njih) nego nudi brojne*

mogućnost kombinovanja mjera, kako bi se mogli prepoznati i podržati svi suštinski prioriteti seoskih sredina!

Komentar obrađivača: Sugestija prihvaćena. Mjere ruralnog razvoja usaglašene s principima ZPP.

20. *U drugom se cilju pominje i ... upravljanje šumskim i vodnim resursima..., a dalje se uopšte ne razrađuju mjere koje se odnose na šumarski sektor. U tekstu naslovljenom: Jačanje konkurentnosti i održivosti gazdinstava kaže se: "Cilj je da se razvije konkurentan poljoprivredni sektor kroz restrukturiranje i unapređenje korišćenja zemljišta i jačanje tržišne orijentacije i učesća na tržištu sa posebnim fokusom na sljedeće: U srednjoročnoj perspektivi fokus je na stvaranju sektora sa ekonomski održivim gazdinstvima; to će se postići restrukturiranjem gazdinstava i povećanjem prosječne veličine gazdinstva tako što će se unaprijediti uslovi za eksploataciju zemljišta kroz rješavanje problema vlasništva nad zemljištem i njegovog korišćenja, unapređenje tržišta zemljišta, kao i podsticajnim mjerama za reparcelizaciju i omogućavanje generacijskog obnavljanja." Među mjerama koje su kasnije opisane uopšte nema zemljišne politike.*

Komentar obrađivača: Kada je u pitanju šumarski sektor, MPRR je donijelo posebnu Strategijusa planom razvoja šuma i šumarstva 2014-2023 koja se bavi ovim pitanjima. Zemljišna politika će se definisati Zakonom o poljoprivrednom zemljištu, a u Strategiji su prikazane mjere ruralnog razvoja koje imaju za cilj povećanje veličine gazdinstva i bolju valorizaciju zemljišta.

21. *U okviru mjere: Investicije u fizički kapital u vezi plasmana poljoprivrednih i ribljih proizvoda, stoji da će se podrška usmjeriti na preradu mlijeka, mesa, voća i povrća. Šta je sa podrškom ostalim sektorima i njihovim proizvodima (riblji proizvodi su i u naslovu mjere, jaja, žitarice i dr.)? Skladištenje, čuvanje i pakovanje poljoprivrednih proizvoda se ne pominju!*

Komentar obrađivača: Sugestija prihvaćena, preformulisano i usglašeno sa predlogom.

22. *U tekstu naslovljenom: Promovisanje organizacije lanca snabdijevanja hranom i upravljanje rizikom u poljoprivredi ni riječju nisu pomenuti rizici u poljoprivredi. Upravljanje rizicima je sada u drugom stubu CAP-a, dok je ranije bilo u prvom. Mogu se podržavati tri mjere, svaka do 65% prihvatljivih troškova (podrška osiguranju, zajednički fond za nadoknadu šteta od nepogoda i zajednički fond za stabilizaciju prihoda farmera). Ovo su veoma važni mehanizmi podrške proizvođačima i za njima postoji velika potreba u CG! Međutim, u Strategiji o tome ni jedne jedine riječi.*

Komentar obrađivača: U drugom dijelu dokumenta, nakon javne rasparve i sugestija EK izmjenjena su poglavlja i jasno su definisani ciljevi i prioriteti u skladu sa ZPP. Mjere se planiraju na godišnjem nivou, Agrobudžetom za nacionalnu podršku dok su mjere ruralnog razvoja detaljno razrađene u IPARD programu.

23. *Prema nacrtu Strategije, drugi cilj politike ruralnog razvoja je Održivo gazdovanje prirodnim resursima i aktivnosti adaptacije i mitigacije klimatskih promjena, sa dva prioriteta: Obnova, očuvanje i jačanje ekosistema koji zavise od poljoprivrede i šumarstva i Promocija efikasnog korišćenja resursa i podsticanje na prelazak na ekonomiju sa niskim stepenom emisije ugljenika, otpornom na klimatske promjene u poljoprivrednom, prehrambenom i šumarskom*

sektoru. Prvi će se ostvariti kroz tri (postojeće) mjere: Podsticaji za očuvanje i održivo korišćenje ugroženih autohtonih i lokalnih vrsta i rasa stoke, te biljnih vrsta koje su ugrožene genetskom erozijom; Održivo korišćenje planinskih pašnjaka i Podrška razvoju organske proizvodnje.

Komentar obrađivača: U drugom dijelu dokumenta, nakon javne rasprave, izmjenjena su poglavlja i jasno definisani ciljevi i prioriteti u skladu sa ZPP. Mjere se planiraju na godišnjem nivou, Agrobudžetom za nacionalnu podršku dok su mjere ruralnog razvoja detaljno razrađene u IPARD programu.

24. *U okviru cilja Održivo gazdovanje prirodnim resursima i aktivnosti adaptacije i mitigacije klimatskih promjena za drugi prioritet Promocija efikasnog korišćenja resursa i podsticanje na prelazak na ekonomiju sa niskim stepenom emisije ugljenika, otpornom na klimatske promjene u poljoprivrednom, prehrambenom i šumarskom sektorunije dovoljna samo postojeća mjera: Solarni paneli za katune. Kako bi se ublažili negativni efekti klimatskih promjena treba uključiti i dodatne mjere koje nudi EU politika kao što su podrška sistemima navodnjavanja, korišćenja otpada i nusproizvoda za proizvodnju energije.*

Komentar obrađivača:U drugom dijelu dokumenta, nakon javne rasprave, izmjenjena su poglavlja i jasno definisani ciljevi i prioriteti u skladu sa ZPP. Mjere se planiraju na godišnjem nivou, Agrobudžetom za nacionalnu podršku dok su mjere ruralnog razvoja detaljno razrađene u IPARD programu.

25. *Otkad mašinski prstenovi obuhvataju lokalne puteve? Podrška seoskoj infrastrukturi u EU odnosi se na infrastrukturne objekte u najširem smislu, uključujući vodosnabdijevanje, unapređivanje elektromreže, dostupnost širokopolasnog interneta, radio i TV signala, zatim objekte za društvene aktivnosti seoskog stanovništva, očuvanje seoske arhitekture, unapređivanje infrastrukture za upravljanje otpadom i sl. U Strategiji se, međutim, uglavnom govori o putevima, uključujući zaobilaznice? Da li to znači da ćemo imati viška novca za ruralni razvoj pa dio treba usmjeriti u prioritete drugih politika?*

Komentar obrađivača:Mjere defisanane Startegijom i AP uključuju sve vrste ruralne infrastrukture koja će se u kasnijem periodu podržati kroz IPARD program.

26. *LEADER pristup je veoma važan za Crnu Goru (podrška realizaciji projekata i aktivnosti lokalnih akcionih grupa, pa čak i tzv. "paket za pokretanje" lokalne zajednice), ali ovo nije razrađeno u nacrtu Strategije?*

Komentar obrađivača: Nakon javne rasprave izmjenjena su poglavlja i jasno definisani ciljevi i prioriteti u skladu sa ZPP. Mjere se planiraju na godišnjem nivou, Agrobudžetom za nacionalnu podršku dok su mjere ruralnog razvoja detaljno razrađene u IPARD programu.

27. *U tekstu o politici ruralnog razvoja nema podrške poljoprivredi u manje povoljnim ili područjima s prirodnim ograničenjima (tzv. LFA – Less Favoured Areas a u novom CAP-u ANC – Areas with Natural Constraints)! Ovo je mjera u okviru koje se mogu mnogo lakše koristiti znatna sredstva iz zajedničkog budžeta (od 25 eura pa do 250 eura po ha) nego za većinu drugih. Ako bismo uzeli da se 100 hiljada hektara, a sigurno je veća površina u CG koja spada u ovu kategoriju, podržava samo sa 50 eura po ha (1/5 od maksimuma) to već daje 5 miliona. Još je u Nacionalnom programu iz 2008. bilo planirano da se do 2013. stvore nužne pretpostavke i otpočne primjenjivati ovaj vid podrške. Novim CAP je proširena paleta mjera koje su usmjerene*

u razvoj šumarstva, posebno agrošumarstva, a nacrtom Strategije ništa se od toga ne planira. U novom CAP su još povoljniji uslovi za mlade farmere (ispod 40 godina), a u Strategiji o tome ni riječi?

Komentar obrađivača: U drugom dijelu dokumenta, nakon javne rasprave, izmjenjena su poglavlja i jasno definisani ciljevi i prioriteti u skladu sa ZPP. Mjere se planiraju na godišnjem nivou, Agrobudžetom za nacionalnu podršku dok su mjere ruralnog razvoja detaljno razrađene u IPARD programu.

28. Poglavlje Način implementacije strategije predstavljeno je na svega ¼ stranice teksta. Dovoljno je navesti prvu rečenicu, koja glasi: "Načini sprovođenja strategije biće dodatno razrađeni i poboljšani u skladu sa kratkoročnim i dugoročnim potrebama za kapacitetom i načinima implementacije mjera politika opisanih u prethodnim poglavljima.", i vidjeti da ponuđeni tekst suštinski ne govori puno. Umjesto razrađenog plana ovdje se ponavlja ono što je već prethodno rečeno, a ključne su riječi treba i potrebno je. Strateški dokument ovog nivoa morao bi da ima i indikatore za praćenje njegove realizacije?

Komentar obrađivač: Sugestija prihvaćena. Poglavlje izbrisano.

29. Prilikom definisanja nivoa finansiranja pošlo se od nekoliko pretpostavki:

- S obzirom da se Strategija donosi na period od sedam **godina u tabeli je šest** a da se sredstva namijenjena podsticaju u poljoprivredi (Agrobudžet) donosi na godišnjem nivou nakon usvajanja državnog Budžeta, ovaj pregled finansiranja je indikativan, **Šta ovo u suštini znači?**
- U pregledu je dat i određen procenat povećanja sredstava namijenjenih poljoprivredi u skladu sa daljim razvojem crnogorske ekonomije i rastom BDP-a,
- Pregled obuhvata i sredstva Evropske Unije namijenjena poljoprivredi kroz IPARD program i kroz programe izgradnje kapaciteta **Koje su to stavke u tabeli?**
- Pregled je dat po osovinama **O kakvim se osovinama radi?** a ne po pojedinačnim mjerama koje će biti definisane kroz IPARD like, IPARD i Agrobudžet
- Sredstva IPARD like za 2014 nijesu uvrštena u budžet za 2015. već se posmatraju u okviru budžeta za 2014, iako će se tada realizovati. **Kako rastumačiti ovo i povezati s onim što je u tabeli?**
- Sredstva za podršku ne moraju se nužno poklapati sa sredstvima definisanim u Agrobudžetu jer se u određenim situacijama upravljanje tim sredstvima vrši od strane neke druge strane (EK).
- Predviđeno je povećanje po svim osama od 5 do 30% u zavisnosti od godine i plana usvajanja određenih mjera **Međutim, u drugoj alineji se kaže nešto sasvim drugo?** s obzirom da će se neke mjere ukidati a uvoditi nove u skladu sa zahtjevima EU.
- Sredstva iz EU **Koja su to sredstva u tabeli?** prikazana su u godini u kojoj su na raspolaganju po osnovu IPARD i IPARD like programa a mogu se trošiti u toj i u naredne dvije godine.
- Ovdje se radi samo o 50% sredstava potrebnih za investicije **O kakvim se to investicijama radi? - da pretpostavimo da se mislilo na mjere ruralnog razvoja – pa ne odnose se sve na podršku investicijama?** pa je ukupno ulaganje u poljoprivredu posebno za sredstva IPARD dvostruki iznos raspoloživih (50% kontribucije).
- Sredstva nacionalne kontribucije za program IPARD uvrštena u tabelu." **Gdje se to vidi i koji je iznos?**

Ostavljajući po strani brojne nejasnoće vezane za ovu tabelu i njenu tehničku uređenost, ovdje se mora ukazati na tri ključne stavke u budžetu.

- a) *Direktna plaćanja u 2020. planirana su na 13,5 mil. eura. Ako bi se to stavilo u odnos sa 221.000 ha polj. površina koje se koriste (Popis 2010.) dobilo bi se tek 61 eura po ha ili ispod 30 eura po ha ukupnih polj. površina. Crna Gora je u 2012. izdvajala samo 27 eura po ha, što je tek 9,7 % EU prosjeka, koji je u istoj godini iznosio 283 eura po ha. Ponovimo, Malta ima 5 mil. eura za 11.000 ha polj. površina koje se koriste, Kipar 50 mil. eura za 116.000 ha, Slovenija 135 mil. eura za 458.000 ha, a Hrvatska čak 373 mil. eura za 1,3 mil. ha.*
- b) *Mjere politike razvoja ruralnih područja će, prema ovoj Strategiji, dostići 13,6 mil. eura u 2020. Evo budžeta za ruralni razvoj kojim će raspolagati prethodno navedene članice EU: Malta, koja je 44 puta manja od CG, ima budžet od 14 mil.eura, Kipar, takođe manji od CG (2/3 teritorije CG), ima 18 mil. eura, Slovenija je samo 1,47 puta veća od CG ali ima 120 mil. eura, dok Hrvatska, 4,1 puta veća od CG, ima čak 332 mil. eura.*
- c) *Podrška za opšte servise će se, prema prikazanom planu, povećavati i u 2020. dostići 2,1 mil. eura. Treći stub agrarne politike je od suštinske važnosti, jer se iz njega finansiraju poslovi od javnog interesa u poljoprivredi (veterinarske i fitosanitarne mjere, stručni i savjetodavni poslovi, istraživanja, analitičko-razvojni poslovi, razni vidovi stručnog osposobljavanja i dr.). Iskustva članica EU, ali i brojna druga, govore da bez finansiranja ovog stuba nema uspješnog razvoja poljoprivrede (Slovenija, na primjer, samo za savjetodavstvo izdvaja preko 7 mil.eura!) Međutim, u nacrtu Strategije se ova komponenta agrarne politike uopšte ne razrađuje, a u tabeli je iznos koji je približno na nivou sadašnjih izdvajanja za program veterinarskih mjera. Da li će se to prestati finansirati neki od poslova od javnog interesa? U članicama EU treći stub je predmet državne pomoći, na koju je potrebno dobiti saglasnost Evropske komisije. U nacrtu Strategije o tome opet ni riječi!*

Komentar obrađivača: Pregled mjera podrške za direktna plaćanja i mjere ruralnog razvoja dat je u Akcionom planu. Veterinarske i fitosanitarne mjere prikazane su u Strategiji za poglavlje 12. Budžet je planiran u skladu sa prilagodbom mjera ZPP a poredjenje budžeta u pretpristupnom periodu s budžetom zemalja članica nije relevantno. Crna Gora ce iz fondova EU za poljoprivredu i ruralni razvoj imati veća izdvajanja i ona zavise od proizvodnje u referentnom razdoblju i poljoprivrednih površina.

30. *Zašto nije prikazana Zajednička poljoprivredna politika EU 2014-2020, kao cilj kome se teži? I članice EU počinju da je primjenjuju od 2015. godine. Valjda Crna Gora planira da uskladi svoju poljoprivrednu politiku s CAP-om do 2020. godine? Šta kažu uporedna iskustva? - U strategijama koje su nedavno rađene u zemljama okruženja (Srbija i oba entiteta BiH, Federacija i RS) detaljno se razrađuje i planira podrška poljoprivredi i daje projekcija za svaku pojedinačnu mjeru. U strategiji Islanda, koji je takođe dobio izradu strategije kao uslov za otpočinjanje pregovora, detaljno je planirano usklađivanje do te mjere da se čak daje objašnjenje ukoliko neki dijelovi CAP-a nisu relevantni za tu zemlju. Usklađenost dokumenata: kada se pažljivo pročita šta je sve planirano u Programu pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji, koji je Vlada usvojila krajem 2013. godine (izrada pravilnika čak i za mjere koje su na snazi u EU - program mlijeka i voća za škole i sl., ali se u Strategiji ne planira njihovo uvođenje) stiže se utisak da su Program i Strategija rađeni za potpuno različite zemlje. Kako je moguće da se najavljuje izrada akcionog plana potpuno odvojeno od Strategije – ili će to biti različiti kolosijeci, kao što su sada nacrt Strategije i Program pristupanja? Polazeći od iznesenih otvorenih pitanja i komentara, a posebno imajući u vidu kvalitet teksta o ključnim komponentama agrarne politike (direktna plaćanja, politika ruralnog razvoja i opšte usluge i servisi), ponuđeni nacrt Strategije ne ispunjava elementarne uslove da bude strateški okvir za dalji RAZVOJ poljoprivrede i seoskih područja Crne Gore, niti da bude platforma za USKLAĐIVANJE crnogorske agrarne politike sa Zajedničkom poljoprivrednom politikom EU.*

Komentar obrađivača: U Akcionom planu prikazano je usaglašavanje za sve oblasti ZPP.

Pitanje/komentar: Montenegro Business Alliance

31. *Mišljenja smo da je potrebno podstaći korišćenje savremenih tehnologija navodnjavanja, prečišćavanja otpadnih voda, regulacije voda i slično, kako bi se obezbjedila što efikasnija poljoprivredna proizvodnja.*

Komentar obrađivača: Mjerama ruralnog razvoja podržava se uvođenje sistema za navodnjavanje i sistema za prečišćavanje otpadnih voda u prehrambenoj industriji. Drugi dio komentara se ne prihvata, nije tema ove Strategije.

32. *U dijelu gdje se govori o ruralnom razvoju kroz efikasno korišćenje prirodnih resursa i energije, smatramo da bi bilo podsticajno definisati, kao jedan od oblika efikasnosti korišćenja energije i podsticanja razvoja ruralnih područja: gradnju mikro hidroelektrana na seoskim domaćinstvima. Na taj način bi porodična poljoprivredna gazdinstva obezbjeđivala sebi potrebnu električnu energiju. Isto bi se moglo primijeniti i za vlastite bunare, čime bi se obezbjeđivala voda za porodična gazdinstva.*

Komentar obrađivača: Ovo je već definisano. U okviru politike ruralnog razvoja dati su ciljevi koji će biti postignuti kroz mjere ruralnog razvoja kao što je Mjera za poboljšanje života i širenje ekonomskih aktivnosti u ruralnim područjima (u okviru nje se predviđa podrška projektima razvoja elektro mreže u ruralnim područjima - ona je već sastavni dio Agrobudžeta).

33. *Mišljenja smo da je bilo potrebno više orijentacije na vode, kako u dijelu kvaliteta, navodnjavanja, tako i zaštite poljoprivrednog zemljišta od poplava i isušivanja.*

Komentar obrađivača: Sugestija se odbija, vode su dio politike koja se bavi životnom sredinom.

Pitanje/komentar: Opština Danilograd, predsjednik Branislav Đuranović

34. *S obzirom na ovako prezentiranu strukturu dokumenta uočavaju se različiti nivoi obrade pojedinih poglavlja, a u okviru njih i pojedinačne oblasti poljoprivrede. To se posebno odnosi na dio koji obrađuje strukturu i trendove poljoprivredne proizvodnje. Smatramo da je veoma dobro obrađeno maslinarstvo, vinogradarstvo i proizvodnja vina, voćarstvo, govedarstvo, a mišljenja smo da je potrebno doraditi dio koji obrađuje uzgoj ratarskih kultura i uzgoj svinja. Pretpostavljamo da je razlog, nedostajanje relevantnih podataka za pojedine oblasti poljoprivredne proizvodnje u ovim slučajevima.*

Komentar obrađivača: Sugestija prihvaćena. Ispravke su urađene u skladu sa raspoloživim podacima.

35. *Što se tiče uzgoja svinja, iako je to sporedna grana stočarske proizvodnje mišljenja smo da bi trebalo razmotriti mogućnost uvođenja podsticaja za uzgoj svinja kako tovnih, tako i priplodnih krmača kroz finansiranje iz nacionalnog budžeta. Uvođenje podsticaja za ovu proizvodnju opravdavaju posebno proizvođači koji su u mogućnosti da obezbijede iz sopstvene proizvodnje veći dio hrane koja se koristi u ishrani životinja. Na taj bi način djelimično obezbjedili sirovinu za nacionalnu kuhinju, a u isto vrijeme uticali na jačanje i opravdanost povećanja biljne proizvodnje (ratarstva).*

Komentar obrađivača: Sugestija se ne prihvata. Crna Gora se tokom skrininga obavezala da neće uvoditi mjere koje su u suprotnosti sa ZPP-om, što se u ovom slučaju konkretno odnosi na uzgoj svinja.

Pitanje/komentar: Mr Branislava Božović, direktor Agencije za duvan

36. Na str. 9-12, gdje je organogram predstavljen u detaljnoj i jasno opisanoj unutrašnjoj strukturi Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja, nema Agencije za duvan, ni u opisu, niti u šematskom prikazu. Znači li to, da će Agencija za duvan u narednom periodu biti drugačije organizaciono pozicionirana ili je, možda, greškom ispuštena iz ovog, strateškog dokumenta?

Komentar obrađivača: Sugestija prihvaćena. Agencija za duvan je obuhvaćena organogramom.

Pitanje/komentar: Olivera Kujundžić, Direkcija za zaštitu životne sredine i klimatske promjene, Ministarstvo održivog razvoja i turizma

37. Na strani 24, u poglavlju "Klimatske promjene i kvaliteta vazduha" govori se o klimatskim promjenama, ali ne i o kvalitetu vazduha. Poljoprivredne aktivnosti su u određenim segmentima izvori emisija zagađujućih materija u vazduh, naročito kada se radi o upotrebi pesticida i đubriva i paljenja usjeva. Nacionalnom strategijom upravljanja kvalitetom vazduha je u skladu sa dobrom poljoprivrednom praksom planirano da se u saradnji sa vašim ministarstvom, tokom 2016. godine pokrene akcija promocije korišćenja komposta u domaćinstvima i gazdinstvima, a Planom kvaliteta vazduha za opštinu Nikšić predviđena je bolja kontrola paljenja usjeva radi smanjenja emisija suspendovanih čestica. Strategija razvoja poljoprivrede prepoznaje u navedenom poglavlju nedostatak Sistema za odlaganje poljoprivrednog otpada koje rezultira emisijama gasova sa efektom staklene bašte (Metan, CO₂) ali treba evidentirati i zagađujuće materije koje se emituju u vazduh kao što su oksid azota, amonijak i sl.

Komentar obrađivača: Sugestija prihvaćena. Kako je poljoprivredavažan izvor gasova sa efektom staklene bašte, naročito kada se govori o metanu (CH₄) i azot suboksidu (NO₂), u dijelu koji se odnosi na klimatske promjene, ukratko je pomenuto o emisiji direktnih gasova. Mada Crna Gora kao zemlja u razvoju nema značajan udio u globalnom zagađivanju atmosfere gasovima sa efektom staklene bašte, već naprotiv, zahvaljujući relativno visokom stepenu pošumljenosti i pokrivenosti teritorije vegetacijom, doprinosi stabilizaciji sadržaja ugljen-dioksida u atmosferi.

Pitanje/komentar: Željko Vidaković, potpredsjednik UPCG

38. Komentar na Metodologiju: Nacrt strategije nije naveo tim koji je učestvovao u njenoj izradi (učesnici imenom i prezimenom, institucije), ali ni spisak ostalih saradnika koji su učestvovali u pripremi teksta dokumenta. U izradi nije napravljena veza između ovog i drugih strateških dokumenata kao što su: Pravci razvoja Crne Gore 2013-2016, Strategija regionalnog razvoja, Nacionalna strategija održivog razvoja i Strategija proizvodnje hrane i ruralnog razvoja iz 2006. Iz teksta Strategije ne mogu se sagledati rezultati sektorskih studija koje su rađene za ovu potrebu. Takođe, u ovom nacrtu, nova reformisana Zajednička poljoprivredna politika EU nije valjano predstavljena.

Komentar obrađivača: Odgovori su datiu komentarima obrađivača pod rednim brojem 6 i 30.

39. *Komentar na strukturu dokumenta:*

- *Nivo obrade je nezadovoljavajući, počev od opšte problematike stanja poljoprivrede pa sve do usko stručnih pitanja. U tekstu je korišćena terminologija kakvu poljoprivredna struka ne poznaje.*
- *U nacrtu Strategije nijesu prepoznati ključni problemi crnogorske poljoprivrede: stalni rast trgovinskog deficita; ogromni resursi neobrađenog poljoprivrednog zemljišta; sve izraženije migracije na relaciji selo-grad (život u velikom broju sela se skoronestao, a sa druge strane u gradovima je brojnezaposlenih mladih ljudi sve veći); jaz u razvijenosti između sjevera i ostataka CG koji se neprekidno povećava, ali i drugi.*
- *Nacrt strategije nije adekvatno prikazao stvarnu sliku stanja i najvažnije probleme crnogorske poljoprivrede, pa time ni prioriteti nijesu mogli biti adekvatno postavljeni.*
- *Strategijom nijesu u dovoljnom obimu razradene mjere agrarne politike niti u oblasti direktne podrške poljoprivrednicima niti mjere ruralnog razvoja.*
- *Strategijom nije definisana zemljišna politika kao ni mjere za zaustavljanje procesa devastacijeruralnih područja i suzbijanje aktuelnog procesa pretvaranja obradivih poljoprivrednih površina ugradsko-gradevinskozemljište.*
- *Predvideni plan budžetan treba da bude razraden po mjerama, jer je u ključnim komponentamapodrške (direktna placanja, mjere ruralnog razvoja, vršenje javnih poslova u poljoprivredi) dalekoispod realnih crnogorskih potreba.*
- *Institucionalna podrška poljoprivredi, osim što je prikazano postojeće stanje, nije razradena za periodna koji se Strategija donosi.*
- *Pitanje formiranja agrarno-garantnog fonda kao važnog instrumenta za investicionu podrškupoljoprivredi u ovom Nacrtu nije tretirano.*
- *Nije uraden akcioni plan realizacije niti su dati mjerljivi indikatori na osnovu kojih ce se pratiti ostvarivanje postavljenih ciljeva Strategije.*

Komentar obrađivača: Nakon javne rasparve izmijenjena su poglavlja i jasno su definisani ciljevi i prioriteti u skladu sa ZPP. Mjere se planiraju na godišnjem nivou, Agrobudžetom za nacionalnu podršku, dok su mjere ruralnog razvoja detaljno razrađene u IPARD programu.

Pitanje/komentar: Uprava za šume, direktor Radoš Šućur

40. *U Nacrtu Strategije navedeno da je jedan od glavnih problema poslovanja u sektoru šumarstva ilegalne aktivnosti. Nije razjašnjeno šta to znači i gdje se te aktivnosti dešavaju (Ministarstvu, Upravi za šume, u fazi doznake šume, sječe, uzgoja, zaštite i sl.), već je samo generalno konstatovano, bez objašnjenja.*

Komentar obrađivača: Prihvaćena sugestija. Izmijenjeno u tekstu.

41. *Neprihvatljiva konstatacija da nedostaje obučeno stručno osoblje. – Zaposleni u Upravi za šume, a posebno zaposleni sa visokom stručnom spremom, pohađanjem seminara, obuka i sl. u potpunosti su osposobljeni za sve poslove vezane za gazdovanje šumama i sve te poslove vrše sa uspjehom.*

Komentar obrađivača: Sugestija prihvaćena.

42. STRANA 7.:(na kraju teksta dodati još jedan stav): „-Donošenje mjera i programa za stručno obrazovanje odraslih za poljoprivredna zanimanja i povećanje specijalističkih znanja i vještina za obavljanje poljoprivrednih zanimanja (npr, podizanje zasada voćnih vrsta i proizvodnja i prerada voća, proizvodnja mlijeka i sira. Proizvodnja, prerada, skladištenje i sušenje povrća, podizanje vinograda i proizvodnja vina i rakija, pčelarska proizvodnja, podizanje zasada ljekovitog bilja, kao i branje, sušenje i pakovanje samoniklog ljekovitog bilja i šumskih plodova, ribarstvo, peradarska proizvodnja i dr.“

Komentar obrađivača: Sugestija se ne prihvata. Jedan od prioritetnih oblasti koje se navode u strategiji je podsticanje prenosa znanja i inovacija u poljoprivredi, šumarstvu i ruralnim područjima i realizovaće se kroz mjere: podrška prenosu znanja i aktivnosti informisanja i Podrška savjetodavnim službama.

43. STRANA 25.:(u tekst ugraditi stav): „-Za održivo gazdovanje i upravljanje šumama, a u interesu njihove proizvodne i društvene funkcije, neophodno je donijeti nacionalni program obnove postojećih (naknada za ubranu ili porušenu drvenu masu), te podizanje novih zasada, kao obavezu uređenu posebnim regulatornim okvirom, bez obzira na prirodu vlasništva nad šumskim resursima. Prilikom sadnje ili izbora vrsta, voditi računa da se, gdje god je to moguće, a radi povećanja dodane vrijednosti šumskog fonda, sade i medonosne vrste.

Komentar obrađivača: Sugestija se ne prihvata. Održivo upravljanje šumama je dio Nacionalne šumarske strategije.

44. STRANA 43.: predlog da se rečenica koja počinje :“Med je glavni proizvod....“uredi kao u nastavku: „Med je glavni proizvod, ali ekonomska vrijednost proizvoda pčelarstva mogla bi da bude veća ukoliko bi pčelari proširili asortiman proizvoda sa proizvodnjom voska, matične mliječi, propolisa, polena, vještačkih rojeva, selekcioniranih matica, pića na bazi meda i pčelinjih proizvoda, kao i drugih proizvoda i prerađevina sa učešćem pčelinjih proizvoda. Štaviše, značaj pčelarstva je posebno važan s obzirom na ulogu pčela u oprašivanju biljaka, čime se direktno utiče na povećanje prinosa različitih vrsta voća, žitarica, krmnog bilja (npr. djetelina), povrća, šumskih medonosnih vrsta, te očuvanje biodiverziteta kroz oprašivanje ostalih biljnih vrsta, a posebno ljekovitog bilja.“

Komentar obrađivača: Sugestija se ne prihvata.

45. STRANA 44.: (Rečenicu koja počinje „Imajući u vidu.....“završiti i dopuniti kao što stoji u nastavku): „..... i turizma kroz pčelarstvo, kao i mjere za povećanje proizvodnje pčelinjeg voska i satnih osnova, kao i prerađevina na bazi pčelinjih proizvoda. Dosadašnji dobri rezultati u zaštiti zdravlja pčelinjih zajednica mogu biti ugroženi globalnim uticajima (novi virusi i nametnici), što zahtijeva donošenje konkretnih mjera i postupaka za očuvanje zdravlja pčela, uz registraciju autorizovanih veterinarskih proizvoda, te finansijsku podršku za sprovođenje ovih mjera i postupaka. Primarni interes u ovoj oblasti mora se ostvariti u saradnji sa Veterinarskom upravom. Značajna prepreka u razvoju proizvodnje pčelinjih proizvoda proističe iz odsustva kontinuiranih naučno-istraživačkih aktivnosti u oblasti kvaliteta i upravljanja kvalitetom pčelinjih proizvoda. Ovaj problem nužno je prevazići kroz programe intenzivne saradnje sa odgovarajućim univerzitetskim jedinicama, laboratorijama i Veterinarskom upravom. Projekat selekcije i uzgoja pčelinjih matica, započet 2007. godine omogućio je autonomiju crnogorskim

pčelarima (dostignuta godišnja proizvodnja u okviru projekta je između 7000 i 8000 matica). Kako su pčelari izrazili početno nezadovoljstvo kvalitetom određenog broja matica, nužno je preduzeti mjere za punu naučnu i stručnu implementaciju projekta. Organska proizvodnja u pčelarstvu započeta je 2007. godine. Početkom 2014. godine u Registar organske poljoprivrede, koji vodi MPRR, upisano je 14 pčelara sa 823 pčelinje zajednice. Na području zaštite izvornosti i geografskog porijekla pčelinjih proizvoda ne postoje organizovane aktivnosti. Uzimajući u obzir vremenski period i mjere i radnje neophodne za ovu vrstu zaštite izvornosti, neophodno je u taj proces krenuti što prije, kako bi se obezbjedili egzaktni podaci i pisani tragovi, komplementarni međunarodnom regulatornom okviru i lokalnim standardima. Javne komunikacije i marketing u oblasti pčelarstva ne zasnivaju se na poznatim komunikacionim i marketinškim alatima. Odnosi sa javnošću i potrošačima ostvaruju se kroz pčelarske manifestacije i sporadične nastupe pojedinaca“.

Komentar obrađivača: Sugestija se ne prihvata. Ovo je detaljno razrađeno u sektorskim analizama koje su ažurirane za potrebe izrade ove Strategije i izrade IPARD programa, dok je u Strategiji samo navedeno.

46. TABELA 2: DETALJNA SWOT ANALIZA PO SEKTORU (strana 70) u okviru sektora pčelarstvo prodaja na „kućnom pragu“ – prebaciti iz poglavlja NEDOSTACI u Prednosti; Poglavlje NEDOSTACI dopuniti tekstom „Pravni okvir (nedostatak Atlasa medonosnog bilja i nedostatak mape katastra)“; Poglavlje ŠANSE dopuniti tekstom „Proizvodi na bazi meda za posebne namjene (farmaceutska industrija, zdravstvene svrhe, kozmetika, pića na bazi meda i ostalih pčelinjih proizvoda)“; Poglavlje PRIJETNJE dopuniti tekstom „Virusi, nametnici i pesticidi-globalni uzroci“, nedovoljna količina kvalitetnog pčelinjeg voska, odsustvo naučno-istraživačkih aktivnosti (zdravlje pčela i kvalitet pčelinjih proizvoda) i devastacija staništa medonosnih vrsta (ljekovito bilje i šumske medonosne vrste)“.

Komentar obrađivača: Sugestija se ne prihvata. Atlas medonosnog bilja nije pravni okvir.

Pitanje/komentar: Milutin Đuranović, Privredna komora Crne Gore

47. U podtački 1.2. **Opšte strateško opredjeljenje** u pasusu 3 i 4 navodi se sledeće:

“Na međunarodnom tržištu sa masovnom proizvodnjom poljoprivrednih proizvoda, niskim troškovima po jedinici standardizovanim proizvodima, Crna Gora će imati male šanse da bude konkurentna. Umjesto toga, Crna Gora će krenuti u drugom smjeru. Crna Gora će svoje osnovne karakteristike preokrenuti u svoju korist. Iskoristiće proizvodnju tradicionalnih visokokvalitetnih i organskih proizvoda i prateće trendove, kako na domaćem tako i na međunarodnom tržištu, u vezi sa tradicionalnim proizvodima sa zaštićenim oznakama porijekla i organskim proizvodima proizvedenim u skladu s ekološkim principima. Fokus će biti na proizvodima koji se obezbjeđuju kroz „kratak lanac“ snabdijevanja, tako da proizvođač bude što bliži krajnjem kupcu. Razvoj ovog sektora zasnivaće se na pouzdanim proizvodima, poštujući karakteristike područja.”

Iz citiranih pasusa zaključuje se da standardizovana masovna proizvodnja nije strateško opredjeljenje u razvoju poljoprivrede u Crnoj Gori, već je to proizvodnja tradicionalnih visokokvalitetnih i organskih proizvoda... Nije mi poznato da postoji u svijetu zemlja koja je OPŠTE STRATEŠKO OPREDJELJENJE definisala na način kako je to uradjeno u Nacrtu Strategije razvoja poljoprivrede i ruralnih područja 2014-2020, koji je citirano u gornja dva pasusa. Ovim opredjeljenjem se u potpunosti negira postojeći sistem prerade u Crnoj Gori u okviru kojeg je

organizovana masovna standardizovana proizvodnja, a koji je manifestovan u sledećim firmama: AD Plantaže, MI Goranović, MI Fraca, Mljekara Lazine, Mljekara Srna, Martex ... Dovoljno je poslužiti se primjerom AD "Plantaže" koja proizvede preko 95% ukupno proizvedenog vina u Crnoj Gori, a svi ostali proizvođači tradicionalnih visokokvalitetnih i organskih proizvoda zajedno proizvedu manje od 5% ukupne proizvodnje vina u Crnoj Gori. Poslužimo se primjerom Hrvatske, gdje na proizvodnju visokokvalitetnih i organskih mliječnih proizvoda ne otpada ni 5% ukupno preradjenom mlijeka, dok se ostatak odnosi na proizvodnju standardizovanih masovnih proizvoda oličenih u firmama kao što su Dukat, Vindija, Meggle, Zott. Još jedan argument koji ide u prilog neprihvatanja stavova iz stav 3 i 4 dat je u samom Nacrtu Strategije u podnaslovu Vinogradarstvo i proizvodnja vina postoji pasus koji glasi:

"Organska proizvodnja grožđa u Crnoj Gori nije razvijena, iako postoji mogućnost za njen razvoj na određenim izolovanim lokalitetima. Prema podacima Monteorganike², trenutno je registrovan samo jedan proizvođač organskog grožđa sa 5 ha vinograda. Interes za bavljenje ovim vidom poljoprivrede nije toliko izražen, prvenstveno zbog klimatskih uslova koji zahtijevaju primjenu sredstava za hemijsku zaštitu nekoliko puta tokom godine, u zavisnosti od lokacije vinograda."

U samoj strategiji se navodi "Interes za bavljenje ovim vidom poljoprivrede (organske) nije toliko izražen", znači, ono za što nema toliko interesovanja se definiše kao jedno od OPŠTIH STRATEŠKIH OPREDELJENJA. Isto tako u podnaslovu Proizvodnja mlijeka stoji pasus: "Veće mljekare su postepeno povećale preradu mlijeka tokom godina. Pored toga, oni imaju sve važniju ulogu u konsolidaciji proizvodnje, jer sada predstavljaju ključni faktor u promociji specijalizacije među proizvođačima mlijeka." Znači ono što je u prethodnom pasusu definisano kao ključni faktor nije definisano kao OPŠTE STRATEŠKO OPREDELJENJE, a ono što ne postoji u Crnoj Gori, kao npr, organska proizvodnja mlijeka, se definiše kao OPŠTE STRATEŠKO OPREDELJENJE. U pasusu Politika kvaliteta i organska proizvodnja, između ostalog, stoji: "Medjutim, tržište za organske proizvode je nerazvijeno". Znači OPŠTE STRATEŠKO OPREDELJENJE je proizvodnja proizvoda za koje je tržište nerazvijeno. Proizvodnja tradicionalnih i organskih proizvoda po prirodi stvari ne može biti masovna proizvodnja. Stavljanje akcenta na ovu inovativnu nemasovnu proizvodnju značilo bi drastično redukovanje postojeće poljoprivredno prehrambene proizvodnje. Gornje obrazloženje sadrži prilično argumenata koji nameće potrebu da se pasusi 3 i 4 koriguju u smislu da će masovna standardizovana proizvodnja predstavljati osnovu razvoja crnogorske poljoprivrede, a da će se pored afirmacije masovne standardizovane proizvodnje, razvijati tradicionalna visokokvalitetna i organska proizvodnja.

Komentar obrađivača: Strateško opredjeljenje Crne Gore jeste razvoj visokokvalitetnih proizvoda kao što su organski proizvodi i kada govorimo na globalnom nivou ne možemo reći ni za jedan vid proizvodnje u Crnoj Gori da se može nazvati "masovnom proizvodnjom".

48. U podnaslovu 1.3. **Metodologija izrade Strategije** navodi se sledeće. *Uz podršku MIDAS projekta, pripremljene su sektorske studije sa ciljem prikupljanja ažuriranih podataka, te stavova i mišljenja poljoprivrednih proizvođača. Zahvaljujući metodologiji koja je korišćena, a koja je insistirala na neposrednim sastancima sa poljoprivrednicima (kako individualnim tako i grupnim) i njihovim udruženjima, i sprovedenim anketama, dobijeni su inputi sa terena u ranoj*
-

fazi procesa izrade Strategije. Iz neposrednog kontakta sa vodećim preradivačima mlijeka nijesam dobio potvrdu gornjeg stave, da je iko povodom izrade Strategije insistirao na neposrednim sastancima radi prikupljanja inputa sa terena!

Komentar obrađivača:U izvještaju autora Sektorske analize za proizvodnju i preradu mlijeka nalazi se spisak svih aktivnosti održanih sastanaka. Inputi sa tih sastanaka, kao i rezultati sektorske analize bilis u osnova za izradu Strategije.

49. U podnaslovu 2.2.3. Ruralna područja u fusnoti stoji: *Prema OECD metodologiji, cjelokupna teritorija Crne Gore mogla bi se smatrati ruralnom. Međutim, imajući u vidu izražene nejednakosti između teritorijanih jedinica na lokalnom nivou (opština) i uzimajući u obzir ostale specifičnosti vezane za Crnu Goru, za potrebe ove Strategije usvojen je sljedeći pristup za definisanje ruralnih područja: ukoliko opština ima preko 10,000 stanovnika u urbanim centrima, tj. u naseljima koja MONSTAT klasifikuje kao urbana i koja administrativno pripadaju urbanim centrima, ova naselja nijesu klasifikovana kao ruralna područja, dok preostali dio teritorije te opštine jeste. S druge strane, opštine koje su u Popisu 2011. godine imale manje od 10,000 koji žive u urbanim naseljima, klasifikovana su kao ruralna područja. Predložena podjela je najbolji odraz trenutne situacije u Crnoj Gori i zato nije u suprotnosti sa klasifikacijom OECD.*

Ukoliko prema OECD metodologiji, cjelokupna teritorija Crne Gore se može smatrati ruralnom, podjela teritorije Crne Gore na urbana i ruralna područja, značilo bi da je u suprotnosti sa klasifikacijom OECD. Ova argumentacija govori da misao na kraju fusnote **“i zato nije u suprotnosti sa klasifikacijom OECD”** treba izbrisati.

Komentar obrađivača:Sugestija prihvaćena.

50. Opšta primjedba na sve grafike u Strategiji je da nije moguće identifikovati legende u graficima. Mislim da je umjesto lančanih bilo bolje koristiti bazne indekse, odnosno indekse sa stalnom bazom, zato što nam o trendu pojave govore bazni inkeksi, a lancani indeksi govore o intenzitetu trenda. Čak je, po mom mišljenju, apsurdno koristiti riječ Trend pojave i za prikaz trenda koristiti lančane indekse.

Komentar obrađivača:Sugestija prihvaćena.

51. U tački 3.4. Direktna podrška, u podtački 3.4.1. Direktna plaćanja, predlažem sledeće:Do datuma pridruživanja EU, pored predloženih direktnih plaćanja koja su saglasna ZPP, zadrži postojeći sistem direktnih plaćanja (premije kooperantima) vezanih za litar proizvedenog mlijeka, a saglasno razlikama u kvalitetu proizvedenog sirovog mlijeka. Predlažem da tokom pretpristupnog perioda obim direktnih plaćanja po litri proizvedenog mlijeka treba intenzivnije vezivati za kvalitet proizvedenog sirovog mlijeka, nego što je to bilo u dosadašnjem periodu.

Komentar obrađivača:U AP je prikazano detaljno kako će se direktna plaćanja prilagođavati ZPP.

52. U tački 3.5. Tržišne mjere, predlažem sledeće: U Crnoj Gori ne postoji pogon za sušenje mlijeka, a ne postoji ni ekonomska opravdanost za investiranje u isto, tako da uobičajeni postupci rješavanja tržišnih viškova sirovog mlijeka, koji se koriste u svijetu nije moguće primijeniti u Crnoj Gori. Iz ovog razloga, problem periodičnih tržišnih viškova sirovog mlijeka će se rješavati direktnim plaćanjem mljekarama kojim bi se pokrio gubitak koji nastaje kao negativna razlika

između više nabavne cijene sirovog mlijeka, koja uključuje neto otkupnu cijenu, troškove otkupa, troškove pasterizacije i troškove transporta i niže prodajne cijene koja bi se ostvarila prodajom otkupljenih tržišnih viškova sirovog mlijeka nekoj inostranoj mljekari. U prilog prihvatanja ove mjere idu i uvedene subvencije od strane EU u korist preradivača mlijeka usled nemogućnosti izvoza mlijeka u Rusku federaciju.

Komentar obrađivača: Sugestija se ne prihvata. Tržišni viškovi moraju biti regulisani u okviru dozvoljenih mehanizama ZPP.

53. U tački 3.6. Politika razvoja ruralnih područja, predlažem da se kroz direktna plaćanja po litri otkupljenog mlijeka sufinansiraju troškovi otkupa u sjevernom dijelu i transporta do centralnog dijela, gdje su smješteni preradivački kapaciteti, u situaciji kada je udaljenost mjesta otkupa od mjesta prerade preko 100 km. Najveći dio mljekarskih preradivačkih kapaciteta se nalazi u centralnom dijelu, a najveća proizvodnja i potencijal za proizvodnju sirovog mlijeka u sjevernom dijelu Crne Gore (u kojem je putna infrastruktura vrlo loša, a u pojedinim djelovima asfaltni putevi ne postoje, pa su ova područja prilično nepristupačna, naročito u zimskom periodu). Prihvatanjem predložene mjere stvaraju se realne osnove za nastavak organizacije otkupa mlijeka u ruralnim planinskim područjima Crne Gore, a time i za sprečavanje depopulacije ruralnih područja. Ovaj predlog može da nadje mjesto i u podtački 3.4.1. Direktna plaćanja.

Komentar obrađivača: U AP je prikzano detaljno kako će se direktna plaćanja prilagođavati ZPP.

Pitanje/komentar: Vesna Đukić, Maslinarsko društvo Boka

54. Strategija ne podržava niti stimuliše malog proizvođača koji je svuda u svijetu, a naročito u EU prepoznat kao nosilac proizvodnje i razvoja sela ali i tradicije, stila života, koji je ključni faktor u naporima da se zadrži stanovništvo u seoskom sredinama i smanji nezaposlenost i preopterećenost socijalnih faktora i sačuva poljoprivredno zemljište kao privredna kategorija i kao kulturno nasljeđe.

Komentar obrađivača: Konstatcija je netačna.

55. Ne predviđa smanjenje troškova proizvodnje domaćeg proizvoda radi povećanja konkurentnosti, već naprotiv, ulaganje u dodatu vrijednost tojest, podršku određenoj grupi proizvoda (za visokoplatežnu klijentelu) i određenoj grupi proizvođača, što ukazuje na neravnopravan položaj malih proizvođača u odnosu na industriju i rezultiraće gubitkom originalnosti i proizvoda i ponude.

Komentar obrađivača: Konstatcija je neosnovana, starteško opredjeljenje crnogorske pojjoprivrede je valorizovanje tradicionalnih poljoprivrednih proizvoda i njihov plasman kroz turizam čime se daje prednost malim proizvođačima u odnosu na industriju.

56. Nije izvršena realna procjena ni stanja ni kapaciteta u poljoprivredi, pa prema tome, ovakva Strategija razvoja ne može biti dobra osnova za donošenje Akcionog plana (koji bi trebao da prati ovaj dokument). Sektorske analize ne odgovaraju stanju na terenu.

Komentar obrađivača: Konstatcija je neosnovana.

57. Nerealan statistički prikaz stanja šteti pregovorima sa EU jer nas dovodi u nepovoljan položaj (EU raspolaže podacima sa terena i od nas očekuje da objektivno prikažemo stanje i ozbiljno isplaniramo aktivnosti i sredstva za razvoj ove oblasti).

Komentar obrađivača: Konstatacija je neosnovana. U startegiji su korišćeni zvanični podaci MONSTAT.

58. Od prikazanog stanja (popisa, procjene, planiranja) tj, vrijednosti koje će biti unijete u zajednicu evropskih država, direktno će zavisiti i visina sredstava koja će naša zemlja moći da povlači iz evropskih fondova. Zato je statistika Monstata, unaprijed (ne)projektovani gubitak za našeg proizvođača, selo i državu.

Komentar obrađivača: Konstatacija je neosnovana.

59. Strategija ne sadrži ni okvir ni mjere kojima ćemo mjeriti uspješnost ovog plana; nigdje nije predviđen na primjer: ukupan broj maslina koje će biti zasađene, ukupan broj stabala koje će biti revitalizovana, ukupne površine koje će biti očišćene... Nema dinamike razvoja.

Komentar obrađivača:Strategija sadrži mjere podrške koje su su usmjerene na sve sektore poljoprivrede.

60. Nema obaveza države (ogromne su površine pod maslinama obrasle šumom; ko to može očistiti i privesti kulturi, bez ozbiljne podrške i organizacije države).

Komentar obrađivača:Privatni vlasnici su dužni sami da vode računa o svojim zasadima i jedino oni koji budu svoje zasade održavali u dobrom stanju, mogu da računaju na podršku iz nacionalnog budžeta i EU fondova.

61. Nacrt strategije (baš kao ni Zakon o maslinarstvu) ne uključuje lokalnu samoupravu, ni savjetodavne službe, ni relevantne naučne institucije, niko osim proizvođača, nema obavezu u ovom procesu.

Komentar obrađivača:U okviru institucionalne podrške pomenute su sve relevantne institucije.

62. Na koji način će biti sačuvane autohtone biljne vrste (i odomaćene sorte), kada na primjer, ni Zakon o maslinarstvu ne limitira sadnju introdukovanih sorti masline.

Komentar obrađivača:Komentar nije relevantan.

63. O tome na koji će se način uvećati poljoprivredne parcele, u strategiji nema ni riječi, koliko ha obradivog zemljišta će se tako dobiti i do kada se to planira izvršiti, što je sa parcelama u vlasništvu Opština i države, što je sa onima nepoznatih vlasnika ili onima koje iz nekog razloga nisu obrađene (staračka domaćinstva, ekonomska nemoć vlasnika).

Komentar obrađivača:U okviru ruralnih mjere sve mjere imaju za cilj povećanje površina.

64. Nejasno je da li će država, u cilju povećanja ukupnog broja stabala masline do ulaska u EU omogućiti sadnju plantaža na državnom zemljištu (koncesija, partnerstvo ili neki drugi vid udruživanja) ili će i to biti privatno pravo.

Komentar obrađivača:Mjerama Agrobudžeta nastaviće se podrškapodizanju novih zasada maslina. Zainteresovani proizvođači i sad mogu pokrenuti inicijativu za zakup državnog zemljišta, to je objašnjeno u dijelu ko

65. Kome će koristiti ovakva strategija: EU, malim proizvođačima kojih do izrade sledeće strategije više neće biti, velikim proizvođačima (firmama) kojih će biti samo nekoliko ili bi trebalo da koristi svima nama.

Komentar obrađivača:Startegija poljoprivrede i ruralnog razvoja koristi svim poljoprivrednim proizvođačima, velim i malim.